

Sadržaj

1. Uvod

2. Rasprava

2.1. Cilj i svrha rada

2.2. Prostor, površina i dodir

2.3. Umjetnici – put vodilja

2.4. Praktični rad

2.5. Ljudski dodir

3. Zaključak

4. Popis korištenih izvora

1. Uvod

U užurbanoj svakodnevnicu prepunoj medijskih djelovanja, dišući „društvo spektakla“¹, bombardirani smo podacima, informacijama, osjeti su nam zbunjeni i preplavljeni, a osjećaje koji iz njih proizlaze sve nam je teže definirati. Kroz tu džunglu informacija i osjeta namjera mi je fokusirati, poput objektiva, izdvojene detalje, fragmente osjeta i osjećaja iz stresne okoline i svakodnevnice. Poput fotografije, zamrznut ću trenutke u vremenu, pokrete i dodire te osjećaje koje oni izazivaju te ih pokušati opisati, prikazati i približiti publici. Iako R. Williams tvrdi da „struktura osjećaja“ postoji samo u jednom trenu povijesti, u svijesti samo jedne osobe koja u potpunosti razumije i proživljava trenutak, dodir, emociju, namjera mi je prikazati ih onako kako ih ja vidim te približiti svoje dodirne točke u svakodnevnicu kroz praksu prostora. Osvijestiti neosvijesteno u automatskim pokretima koje činimo pokazalo se iznimno izazovno.

Prema E. Jensenu proces učenja o okolini započinje unosom podataka koji mogu biti interni ili eksterni. Bilo kakav dodir s okolinom preko osjetnih stanica u koži / njuhu /okusu povezuje se sa senzornim živcima u središnjem živčanom sustavu, u određenim dijelovima mozga događa se integracija, stvaranje osjeta i procjena teksture. Takvo učenje o okolini nazivamo senzornim modalitetom te razlikujemo nekoliko osnovnih tipova: vizualno-eksterni ili vizualno-interni, auditivno-eksterni ili auditivno-interni te kinestetičko-taktilni ili kinestetičko-interni. Pitanje koje mi se iskristaliziralo kroz rad glasi: je li sve sadržano u tim fizičkim tipovima doživljaja svijeta ili postoji nešto više u našoj percepciji? Jesu li su ovi mehanički tipovi percepcije dovoljni i stvaraju li oni u potpunosti naš identitet ili ipak postoji nešto više? Fragmentacijom i opisivanjem dodirnih ploha i tekstura u svojoj svakodnevnicu pokušat ću razaznati odgovor. Izmičući imaginarnim totalizacijama oka postoji neka stvarnost svakodnevnice čija je površina tek nekakva isturena granica, rub što se izdvaja na vidljivome, a gotovo ga uopće ne primjećujemo. Dodire kroz ovakve prostore smještamo u ne-vrijeme, oni su dijelovi mehaničkih dodira i neosvještavamo ih, tek su tragovi svakodnevnice. Neprimjetni tragovi koji u svome postojanju i mehaničkom ponavljanju sami sebe bacaju u svjesni zaborav. Njihove odbleske i važnost želim prikazati kroz ovaj rad. A tragovi tek u trenu kada ih pročitamo (dekodiramo) dobivaju značenje, oni tada postaju znakom.

¹Guy Debord-pojam koji objašnjava autokratsku vladavinu robne ekonomije koja je dosegla status neodgovorne suverenosti, kao i sklop novih tehnika upravljanja koje prate tu vladavinu

U teorijskom dijelu rada prikazat ću pojmove prostora i površine kroz prizmu likovne umjetnosti , ali i kako ih svakodnevno doživljavam te ću ih povezati s radovima meni zanimljivih umjetnika. Potom ću te pojmove povezati s materijalima koje sam u nekoliko faza kroz vrijeme pripremio kao praktični dio rada.

2. Razrada

2.1. Cilj i svrha rada

Ukazati na svakodnevne jednostavne trenutke u kojima se nalazimo i kojima ne pridajemo nikakvo značenje jer smo zaokupljeni drugim stvarima koje nam diktiraju život i upravljaju mislima. Trebalo bi obratiti više pažnje na te male trenutke u gomili informacija koje neprestano kolaju kroz i oko nas. Ovim radom izdvajam zanimljive trenutke svojih zapažanja kroz nekoliko mjeseci bilježenja svakodnevnih aktivnosti.

2.2. Prostor, površina i dodir

Prostor je stvarnost koja nas okružuje, u kojoj živimo i u kojoj se krećemo. Kao što znamo osnovni likovni elementi su točka, boja, crta, ploha i prostor. Prostor možemo doživjeti kroz tri dimenzije: širinu, dužinu i visinu, ali i kroz nizanje doživljenih trenutaka u određenom trajanju zbog čega možemo dodati i vrijeme. U likovnim umjetnostima prostor se veže uz prostorno-plastično oblikovanje: kiparstvo i arhitekturu. Ako pojam prostora vežemo uz plohu, onda govorimo o iluziji, prividu prostora na plohi modelacijom ili perspektivama. Međuprostorom nazivamo prostor koji se nalazi između nekih oblika, što je uz dodirne točke fokus mog interesa. Prostor sam za sebe ne možemo doživjeti, on je tek puka praznina između nekih oblika, a upravo njihov volumen ga oblikuje. Primjerice: ako neka skulptura oblikovanjem svojeg volumena posebno računa na prostor, prošupljena masa, da li uklanjanjem volumena (skulpture) prostor zadržava svoju vrijednost? Tako se može čak relativizirati i samo postojanje prostora. Autor Michel de Certeau u djelu "Invencija svakodnevnice" vidi prostor kao: "Prostor nastaje čim uzmemo u obzir vektore usmjerenja, količine brzine i varijablu vremena. Prostor je križanje pokretnih tijela. On je na neki način oživljen ukupnošću pokreta koji se u njemu razvijaju. Prostor je učinak proizveden radnjama koje ga usmjeravaju, uvjetuju, vremenski određuju i omogućuju da djeluje kao polivalentno jedinstvo sukobljenih programa ili ugovornih približnosti." Ukoliko uzmemo u obzir ovakvo složenije viđenje prostora, onda smo upućeni na

to da površine sagledamo kao fragmentne rubove koji tvore prostor. Površina je vanjski izgled plohe, a možemo reći i da je površina vanjski izgled nekog volumena za koji je površina uvijek vezana. Vanjski svijet doživljavamo preko svih svojih čula, površinu osim okom (vizualno) možemo doživjeti i dodirom, iz promjena na našoj koži što zovemo taktilni ili haptički doživljaj. Vizualni i taktilni doživljaji nam se međusobno isprepliću i jedino osobe slijepe od rođenja mogu isključivo taktilno doživljavati svijet. Riječ tekstura dolazi od lat. *textura*- tkanje, tkanina, sklop, sastav i vidimo kako je povezana s riječima *tkanje*, *tekstil* i s riječju *tekst*. Lako si možemo predočiti kako se radi o određenom nizanju i prepletu sitnih elemenata (slova, niti, zrnca) koji zajedno stvaraju dojam hrapavosti, obrađenosti neke površine. Dodir je jedno od pet osnovnih ljudskih čula, on je složeni skup više osjetila od kojih neka imaju posebne živčane završetke u koži, mišićima i drugdje, a reagiraju na raznolike podražaje i prenose primljene informacije mozgu na daljnju preradu. Osjetni organi za dodir su rasprostranjeni po cijelom tijelu te nas čine svjesnima, upozoravaju na opasnost, osjetljivi na promjenu temperature ili razine boli, omogućuju nam percepciju okoline te nam daju osjećaj prostora. U koži je skriveno 640 000 osjetilnih receptora koji su s pola milijuna živčanih vlakana povezani s kičmenom moždinom i mozgom, najaktivnijim izvorom naše osjetilnosti. Određena vrsta dodira u našem mozgu izaziva određene emocije. Je li to međuljudski dodir koji može biti iznimno ugodan ili neugodan ili pak dodir s površinama koje nas svakodnevno okružuju i koje su utkane u naše dnevne rutine do te mjere da ih praktički više ne primjećujemo? Dodir je dakle prvi i primarni osjet, povijesno i psihološki otac naših osjetila. U evoluciji je osjet dodira bio *actus purus*, "veliki prasak" naše osjetilnosti. Jedino je osjet dodira raširen cijelim tijelom, o tome je već pisao i Aristotel, a suvremena znanost potvrđuje vrlo zanimljivim istraživanjima. Povezanost dodirivanjem daje čovjeku dublji uvid u vlastitu osobnost i emocionalno stanje drugog čovjeka, upotpunjuje komunikaciju, pomaže suosjećajnosti i doprinosi uzajamnom razumijevanju. Kako čovjek mnogo više i lakše vjeruje onome što vidi, nego onome što samo čuje, mi upijamo slike i prosuđujemo ljude po onome što nam pokazuju svojim ponašanjem ili stilom života i istovremeno svojom kožom i dodirom - neverbalnom komunikacijom stalno šaljemo poruke o sebi, vjerodostojnije od bilo kakvog predstavljanja, ponekad iskrenije nego što bismo željeli, čak puno više nego smo svjesni.

Dodir je prva komunikacija s ljudima i svijetom oko nas. Iskonska i nezamjenjiva potreba svakog čovjeka kroz cijeli život. Dodir između dviju površina, između ljudi ili pak između čovjeka i stvari i percepcija tog međuprostora i njegovih tragova i osvještavanje istog dovodi nas do proizvodnje vlastitog prostora, stoga ću pokušati racionalnom organizacijom ukloniti sva tjelesna, duhovna ili politička onečišćenja koja bi ga kompromitirala i tako postići vlastito osvještavanje vrijednosti osjeta koji mi je primaran, a zanemarujem ga većinu vremena zbog prebrzog tempa življenja.

2.3 Umjetnici – nit vodilja

U ovom djelu rada prikazat ću nekolicinu za mene inspirirajućih umjetnika i neke od njihovih ideja/radova koji su na mene ostavili poseban dojam.

Joseph Kosuth američki je umjetnik koji koncepte svog rada temelji na idejama. Jedan od njegovih najznačajnijih radova je "Jedna i tri stolice" iz 1965.godine u kojem izlaže veliku želatinsku srebrnu fotografiju stolice na sklapanje s pravom stolicom na sklapanje i fotografijom definicije stolice iz rječnika, dakle izvodi instalaciju sastavljenu od objekta, slike i riječi. On nije izradio stolicu, snimio fotografiju niti napisao definiciju, on ih je jednostavno odabrao i izložio zajedno. Kroz svoj rad nameće pitanja o umjetnosti samoj, o semantici i ispravnosti "točnijeg" prikaza stolice. Ono što je učinio jest da je pozicionirao umjetnost kao stvaranje značenja te je kroz tri načina reprezentacije jednostavnu drvenu stolicu pretvorio u objekt rasprave i platformu za istraživanje novih značenja čime je narušio tradicionalni integritet medija fotografije i dodao mu potpuno novu značenjsku dimenziju. Upravo taj trenutak u umjetnosti u kojem obične stvari, svakodnevni pokreti ili doživljaji dekonstrukcijom postaju fokus našeg promišljanja naveo me na odabir teme diplomskog rada te djelomično na metode izvedbe.

Još je jedan značajni umjetnik, veliko ime francuske umjetnosti nakon 2.svjetskog rata, Yves Klein. Bio je jedna od vodećih figura francuskog pokreta "Novi realizam". Meni osobno najznačajnija je kolekcija pod imenom "Anthropometry" prema studiji o ljudskim tjelesnim mjerama. Klein se poslužio tijelima ženskih modela prekrivenim u Klein Blue boju kao "živućim kistovima" kako bi na velikim papirima ostavile otiske svojih tijela. I ja sam se poslužio veoma sličnom tehnikom jer sam pomoću tijela premazanog uljem prikazivao dodirnu površinu između dvaju tijela u kontaktu.

Gabriel Orozco je meksički umjetnik koji se kroz svoj rad poigrava ustaljenim konceptima crteža, skulpture, fotografije i instalacije. Između njegovih brojnih radova posebno me se dojmio rad koji je osmislio za grupnu izložbu u New Yorku 1992. godine. Yielding Stone napravljen od gline, težine umjetnikove mase, guran je kroz grad kako bi prikazao umjetnikovo tijelo koje je ranjivo na vrijeme i na grad u kojem živi. Na svom putu

skupljao je prljavštinu s ulice, komadiće smeća i razne krhotine, a rupe i cijevi su izmijenile njegovu površinu. Kada je rad izložen u galeriji, nije bio zaštićen te je nastavio skupljati prašinu i druge strane objekte na svojoj površini kako bi prikazao prolaz vremena. Utjecao je na moj proces razmišljanja u načinu opisivanja tekstura kroz koje se krećem svakodnevno i koje dodirujem. Potaknuo me na razmišljanje o prolaznosti vremena i krhkosti tijela koje sam potom uključio u vlastiti rad. Razlika je u tome što ja nisam gurao i prolazio kroz prostore, već sam evidentirao i bilježio trenutne situacije na koje sam naišao.

Idući umjetnik čiji me rad intrigira već duže razdoblje je američki umjetnik Bruce Nauman. Njegova umjetnička praksa uključuje širok raspon medija: skulpturu, fotografiju, neon, video, crteže, print i performans. Ono što me posebno inspiriralo kod njega je da koristi svoje tijelo kao medij u radovima što me potaknulo da i sam krenem u tom smjeru i istražim granice vlastitog tijela. Art Make-Up je svojevrsni video performans tokom kojeg Nauman polako prekriva svoje lice i gornji dio torza bijelom, ružičastom, zelenom i na kraju crnom šminkom do trena u kojem izgleda kao negativ fotografije. Ideja je bila da istovremeno slika bude projicirana na četirima zidovima galerije čime bi se stvorila iluzija umjetnikove sveprisutnosti te se postavilo pitanje koliko smo mi kao ljudska bića uopće stvarni, a koliko tek odraz stvarnosti. To me nadahnulo da se u svom radu pozabavim stvarnim pokretima izvedenim u stvarnom prostoru i pokušam ih prenijeti u prazan prostor kako bih pokušao odgovoriti na pitanje je li moguće ponoviti osjećaje bez stvarnog dodira.

Tomislav Gotovac je autor koji zbog svojeg širokog raspona umjetničkih praksi uistinu zaslužuje divljenje. Kroz svoju karijeru bavio se glumom, performansom, multimedijalnom i konceptualnom umjetnošću te je jedan od uspješnijih hrvatskih eksperimentalnih filmskih redatelja. Njegova djela treba promatrati s predznanjem dadaizma i nadrealizma, poznavanjem određenih poglavlja povijesti filma (nijemog i zvučnog, igranog i eksperimentalnog) te u znaku fenomena u umjetnosti poput novog realizma, hepeninga, performansa, umjetnosti ponašanja, body-art-a, umjetnosti u izvan galerijskim prostorima, odnosa umjetnost-politika, poistovjećivanja umjetnosti i života te mnogih drugih praksi. Umjetnikov ukupni opus nerazdvojiva je cjelina, a iskustvo filma ključno je i presudno za njegov opus u cjelini. U svim projektima bez obzira na medij, Gotovac razvija filmsku strategiju i taktiku prikazivanja i izražavanja "filmske subjektivnosti". Jednom je prilikom

izjavio: "Sve je to movie!" i to je ostao njegov programski životni stav. Njegova performerska istraživanja su uspostavila specifičnu "politiku tijela" i "politiku svakodnevnice" potencirajući intimni subjekt muškarca u javnoj sferi. Posebno značenje za mene imaju performansi u kojima koristi svoje tijelo u javnom prostoru. U svom radu izložio sam svoje tijelo u privatnom prostoru, koji mi je udoban, poznat i svakodnevan, ali već u trenu kada je rad došao pred publiku, ušao je u javni prostor.

2.4 Praktični rad

Rad sam zamislio kao izazov za sebe u umjetničkom i psihičkom smislu, započeo sam s proučavanjem sebe samog i vlastitog govora tijela. To mi je bila početna točka jer smatram da je mudro krenuti od svojih navika, ponašanja, svjetonazora, principa rada, fizičkog izgleda, osviještenih mana i vrlina kako bih osvijestio sebe u prostoru, naspram drugih stvari i ljudi i tako napredovao u dosezima radova sadašnjih i budućih. Ono što me od samog početka intrigiralo jest govor tijela kojim svi svakodnevno komuniciramo na svjesnoj ili nesvjesnoj razini. U samom početku namjera mi je bila sagledati isključivo sebe i vlastito tijelo, no tok samog rada i njegov napredak imali su drukčiji plan za mene.

Dodirne točke svakodnevnice kroz prostor sam osmislio kao temu rada jer sam želio osvijestiti svoje nesvjesno na razini govora tijela i time naučiti nešto o sebi, ali i naučiti o konceptima prostora, tekstura i dodira kojima sam okružen te osjetima i osjećajima koji oni izazivaju. Krenuo sam s bilježenjem svakodnevnih rutina koje automatizirano izvodim od trenutka kad se probudim do prvog kontakta s vanjskim zagađenjima (sjedanjem pred računalo i ulaskom u mrežu). Nakon nekoliko dana ponavljanja zapazio sam trenutke kojima sam pridavao više pažnje i odlučio sam se posvetiti njima u daljnjem istraživanju i proučavanju. Prije proučavanja samog sebe jutro se svodilo na jednostavno ustajanje i obavljanje svakodnevnih jutarnjih rutine. Tek u trenu kad sam usporio tempo i pokušao osvijestiti automatizirane pokrete, te obratio pažnju na njih (ustajanje iz kreveta, umivanje, vaganje, oblačenje...) shvatio sam koliko je kompleksan proces izvođenja istih. To je zapravo kompliciran skup fizičkih radnji. Uz te pokrete, zanimao me je osjećaj koji doživljavam prilikom dodira stvari, površina, tekućina, tekstura, ploha i oblika s vlastitim tijelom. U prvoj fazi sam detaljno popisao sve svoje jutarnje akcije i pokrete. Fokusirao sam se na mjesto točne dodirne plohe svoga tijela i ostatka svijeta tj. međuprostore te kako i u kojem obliku dodirujem površine. U drugoj fazi sam fotografirao sve pokrete, dodire u stvarnom vremenu i prostoru. Trenutke koji su se pokazali ključnima odlučio sam odmaknuti od okoline i konteksta u kojima su se dogodili te ih ponoviti u "čistom" i "neutralnom" svijetu i svjetlu. Koristio sam fotografiju kao medij dokumentacije te sve spojio u male cjeline kako bih dokumentirao odabrane trenutke. Potom sam u trećoj, meni najinteresantnijoj fazi rada predočio te međuprostore i dodirne točke tako da sam između sebe i raznih površina postavio papir te sam namazao tijelo uljem i napravio što vjerniji otisak.

Na sljedećim fotografijama možemo vidjeti subjekt kako vrši određenu radnju.

(prva fotografija prikazuje trenutak snimljen u realnom vremenu i prostoru)

(druga fotografiji je pokušaj ponavljanja radnje, lišen vremenskog i prostornog konteksta)

oslonjen na desnu nogu na glatkom laminatu, lijevom rukom povlačim kvaku za sobom, dok desnom rukom pritišćem glatki plastični prekidač.

(opis taktilnog osjećaja)

na mekanj, spužvastoj rupičastoj podlozi iznad hladnih pločica stojim u raskoraku. Desnom rukom uzimam četkicu, a lijevim palcem i kažiprstom zatvaram metalnu glatku ručicu slavine.

četiri metalna senzora

oslanjam se na lijevu nogu skoro punom težinom i stojim na glatkom i hladnom izlakiranom parketu dok desnom spremam vagu na početno mjesto. Dotičem desnim dijelom stopala rub ormara i rub vage, a vrhom pod.

Nakon ove serije radova, uslijedio je otisak koji me potaknuo na daljnje i dublje razmišljanje. Radi se o trenutku otiska vlastitog tijela kad sjedam u stolicu i dolazim u dodir sa vanjskim zagađenjem

U tom trenu sam spoznao da mi je ipak potreban ljudski dodir, što me u krajnjoj liniji i čini čovjekom. Odlučio sam se za novu seriju radova gdje sam koristio otiske vlastitog tijela u trenutku kada sam doticao najbliže osobe u svom životu. Isto tako sam se odlučio na isti princip rada kao i do sad, samo je naglasak bio na obliku dobivene dodirne plohe između vlastitog tijela i druge osobe. Želio sam što više dekonstruirati osjećaje i osjete te pozadinu i kontekst u kojem se događaju i koje osjećam prilikom tih dodira kako bih prikazao jednostavnost samog oblika. Koristio sam veće formate papira koji služe za crtanje akta, a ispostavilo se da na njih stane cijeli dodir. U nastavku prilažem nekoliko primjera koje sam kasnije digitalizirao kako bih dobio što jasniju i precizniju fotografiju samog oblika dodirne plohe.

Napravio sam i foto dokumentaciju svakog otiska posebno kako bih i te otiske pokušao još više odmaknuti i očistiti od prostornog i vremenskog konteksta.

Zanimljiva stvar se dogodila u međuvremenu sa faktorom od kojeg ne možemo pobjeći, a to je vrijeme. Zbog činjenice da sam otiske radio s uljem na papiru, ono je prolaskom vremena počelo blijedjeti. Naime, vrijeme stalno mijenja nastale otiske kao što se mijenjaju i naši osjećaji i osjeti od kojih sam krenuo u samom početku. Završio sam rad tako da odem još jedan korak dalje i probam prikazati najčišći oblik otiska.

2.5. Ljudski dodir

Kroz rad sam došao do zaključka da je misliti, istraživati i koncipirati ideju dodira, a u to ne uključiti ljudski, gotovo nemoguće. U dodiru stolice koja simbolizira međuprostor između mene samog i dodira s računalom koje me djelomično pretvara u ono što Donna Haraway naziva kiborgom, shvatio sam da nisam niti kiborg niti Pale sam na svijetu, već da sam ljudsko biće te da mi je potreban dodir koji me ljudskim bićem čini, onaj s drugim ljudima. Budući sam na kraju ljudskom dodiru posvetio velik dio praktičnog rada, sada ću pokušati pojasniti tu ljudsku potrebu i neverbalnu komunikaciju koja iz njega proizlazi. Ralph Valdo Emerson, poznati američki esejist, rekao je: “Ono što činiš govori tako glasno da ne čujem ono što kažeš.” Stara poslovice, svima dobro znana, kaže da djela govore više od riječi. Psihologijska istraživanja upravo nam to i potvrđuju. Smatra se da samo 7% emocionalnog značenja prenosimo riječima. Oko 93% prenosimo tonom glasa i neverbalnim znakovima kao što su govor tijela, geste, izrazi lica i sl. Neverbalni znakovi stvaraju značenje poruke koju prenosimo. Isto tako, naše osjećaje i reakcije temeljimo ne toliko na onome što druga osoba kaže, koliko na onome što ona čini. Zbog postojanja neverbalne komunikacije mi ne prestajemo komunicirati. Možemo prestati govoriti, ali je gotovo nemoguće prestati slati neverbalne poruke. Sam pokušaj maskiranja komunikacije je poruka.

Kroz prvi dio rada u kojem sam pokušao nesvjesne svakodnevne dodire prikazati u potpunosti dekonstruirane, fokusirao sam se na vlastito tijelo i njegovu mogućnost ponavljanja specifično istih pokreta lišenih prostora i situacija. Već u tom trenutku sam, iako neverbalno, prenosio neku poruku preko medija. Moje vlastito tijelo i izrazi lica nam šalju raznolike poruke, upravo zbog toga je govor tijela važan i neizostavan dio umjetnosti i komunikacije. Od svih neverbalnih znakova kretanje su najmanje pod našom svjesnom kontrolom i zbog toga najbolje pokazuju naše osjećaje. Kretanje možemo izvoditi svakim dijelom tijela. Na fotografijama su jasno izražene kretanje kroz govor dijelova tijela poput šaka, lica, ruku, nogu. U knjizi "Poruke bez riječi" Burić i Moskaljov tvrde da je određene vrste poruka teže razumjeti ako se ne promatraju geste ruku ili nogu u odnosu na položaj tijela. Otvoren i zatvoren položaj tijela prirodno prate otvoren ili zatvoren položaj ruku i nogu. U zatvorenom položaju ruke i noge su prekrížene, šake su stisnute ili su dlanovi okrenuti prema dolje. Otvoreni položaj prepoznatljiv je po raširenim rukama, ne prekrížanim nogama, otvorenim šakama i dlanovima okrenutim prema

gore, svi ti položaji jasno se uočavaju na prikazanim fotografijama. Ljudi svjesno nastoje kontrolirati svoju neverbalnu komunikaciju vodeći računa upravo o izrazu lica. Spremni su uvježbati osmijeh, pogled, izraz lica, pokrete i geste ruku, a noge i stopala zanemaruju. Upravo su noge i stopala važan izvor informacija o raspoloženju. Uloga nogu i poruke koje će one poslati imaju svoju specifičnu zadaću pri stajanju jer pokazuju pravac prema onome što nas zanima i što želimo. Danas često zanemarujemo važnosti neverbalne komunikacije i međuljudskog dodira. Usprkos svim naprednim oblicima komunikacije na daljinu poput fejsbuka mi smo sve otuđeniji jedni od drugih te sam kroz rad došao do jednostavnog zaključka da od svih dodirnih točaka u svakodnevnicu kroz prostor najbitniji i najispunjeniji su nam oni kojima izražavamo osjećaje i koji u nama bude sva osjetila.

3. Zaključak

Mjesta na kojima ljudi obitavaju, predmeti i ljudi koje dodiruju su ono što nas čini, sve to zapravo prikazuje nam prisutstvo odsutnosti. Ono na što se referiramo, opisujemo, osjeti koje pokušavamo verbalizirati označuju ono što je prošlo, čega više nema, "strukturu osjećaja" koja je upisana u naše pamćenje. Upravo ti trenutci, osjeti i osjećaji su kroz proces nastanka rada došli u fokus mog interesa. Kroz realizaciju rada prošao sam nekoliko faza. U prvoj fazi fokusirao sam se na dokumentiranje vlastitih dodirnih točaka u svakodnevnicima kroz prostor koji me okružuje. Posebnu pažnju sam obratio na mjesta točnih dodirnih ploha mog tijela i ostatka svijeta tj. međuprostore te kako i u kojem obliku dodirujem površine. Potom sam fotografirao sve pokrete koje činim, dodire u stvarnom vremenu i prostoru, a trenutke koji su se pokazali karakterističnima i koji su se periodično ponavljali odlučio sam odmaknuti od okoline i konteksta u kojima su se dogodili te ih rekonstruirati u "čistom" i "neutralnom" svijetu i svjetlu. Koristio sam fotografiju kao medij dokumentacije te sve spojio u zasebne cjeline koje su mi omogućile daljnji napredak kroz rad. Potom sam u trećoj, najnaprednijoj i najzahtjevnijoj fazi rada predočio te međuprostore i dodirne točke tako da sam između sebe i raznih površina (stvari i ljudi) postavio papir te sam namazao tijelo uljem i napravio što vjerniji otisak. Zatim sam napravio foto dokumentaciju svakog otiska posebno kako bih i otiske pokušao odmaknuti i očistiti od prostornog i vremenskog konteksta. Finalizirao sam rad tako da sam otišao još korak dalje i odmaknuo se još više i pokušao prikazati najčišći oblik otiska.

Tokom procesa izvedbe rada naročito me zaintrigirao koncept proizašao iz treće faze jer u se otisci koje sam dobio pokazali izvrsnim krajnjim produktom pošto su u sebi sadržavali kompletnu dekonstrukciju pokreta samog tijela. Kroz jednostavan likovni prikaz nestaju sve prepreke do kojih dolazi u verbaliziranju osjeta i osjećaja te mi je osobno veoma zanimljivo kako se često ono što mi kao ljudska bića činimo najkompliciranijim može prikazati u jednostavnoj i jasnoj formi. Došao sam do zaključka da je osjet dodira uistinu nezamjenjiv te stvara poseban zbir osjeta koje sam predočio otiscima. Kroz praksu prostora mi spoznajemo svijet i ljude oko sebe kako bismo otkrivajući male dragocjene trenutke na kraju spoznali sebe same.

4. Literatura

Burić Moskaljov, M. (2014.) *Poruke bez riječi*, Zagreb: Tim press.

Certeau M. (2002.) *Invencija svakodnevnice*, Zagreb: Naknada MD

Davies P., Walter D., Hofrichter F., Roberts A., Simon D. (2007.) *Jasons History of Art: Western Tradition*, 7th edition, New Jersey: Pearson education

Debour G. (1999.) *Društvo spektakla*, Zagreb: Arkzin

Ivančević R. (1997.) *Likovni govor, Uvod u svijet likovnih umjetnosti*, Zagreb: Profil

Jensen, E. (2008.) *Fierce Teaching: Purpose, Passion and What matters most*

Pease, A. (2007.) *Govor tijela*, Zagreb: AGM.

Williams R. (1965.) *Analiza kulture*, Beograd

(prikaz oblika koji se nalazio između subjekta i površine koju je dodirivao u tom trenutku)